

Nr 323.

Av herr **Herlitz**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 15 och 27 §§ allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293) samt om fortsatt giltighet av samma lag.

Det är i och för sig en riktig linje regeringen slagit in på, då den i proposition nr 210 föreslår, att, när ej krig eller krigsfara men väl utomordentliga av krig föranledda förhållanden föreligga, det skall ankomma på riksdagens beslut, för högst ett år i sänder, i vad mån den i princip permanenta förfogandelagen skall vinna tillämpning.

Det kan starkt ifrågasättas, huruvida sådana utomordentliga förhållanden, som lagen åsyftar, nu föreligga. För min del har jag tidigare föreställt mig, att med detta uttryck endast kunde avses utomordentliga förhållanden under ett ännu pågående krig. Åtskilliga av riksdagen under senare år fattade beslut vila emellertid uppenbarligen på en motsatt tolkning, vadan möjligheten av att under fredstid meddela en fullmakt rörande lagens tillämpning icke torde kunna bestridas.

En annan fråga är emellertid, i vilken utsträckning det går an att nu bringa förfogandelagen i tillämpning. Synnerlig vikt måste läggas på lagens krav, att de utomordentliga förhållanden, som råda, skola ha föranletts av kriget och att de ingripanden, som företagas, hänföra sig just till sådana förhållanden. De svårigheter vi nu ha att bekämpa ha sin grund i ett svåröverskådligt komplex av omständigheter. I dessa ingå väl alltjämt krigets återverkningar. Men för varje år som går spela dessa en mera undanskjuten roll i orsakssammanhanget. Däremot framstå i allt högre grad de missgrepp, som förekommit i vår ekonomiska politik, såsom utslagsgivande. Det är ett uppenbart maktmisbruk att camouflera åtgärder, som nödvändiggjorts av dem, såsom föranledda av kriget.

Om man likväl icke helt kan förneka, att krigstidens återverkningar alltjämt göra sig gällande, och sålunda medgiver, att viss fortsatt tillämpning av förfogandelagen alltjämt kan vara försvarlig, måste man emellertid, i anslutning till det nyss anförda, noga fasthålla, att det endast och allenast är krigets återverkningar, som kunna berättiga till förfogandelagens tillämpning. Det är angeläget, att detta kommer till oförtydbara uttryck, då riksdagen lämnar det av Kungl. Maj:t begärda medgivandet.

Med avseende på fullmaktens utformning i övrigt synes det till förebyg-

gande av missbruk angeläget, att den noga preciseras till att avse sådana ingripanden, av vilka nu ett behov kan anses föreligga. Härvid är till en början att märka, att lagen ingalunda förutsätter, att vissa paragrafer skola sättas *helt* i tillämpning. Den pekar i stället på att det vid varje särskilt tillfälle skall från riksdagens sida noggrant övervägas, i vilken omfattning de olika stadgandena kunna behöva tillämpas. Man skulle sålunda i regeringens framställning om en fullmakt väntat ingående överväganden om läget och därpå grundade förslag. Man skulle t. ex. haft anledning att vänta preciserade förslag om de ändamål för vilka och de förutsättningar under vilka beslagsinstitutet skall få användas. Dessvärre har icke propositionen lagt en sådan grund för riksdagens omdöme. För en enskild motionär är det ogörligt att uppdraga några dylika riktlinjer. Jag nödgas därför inskränka mig till att uttala den förhoppningen, att vederbörande utskott måtte låta sig angeläget vara att införskaffa den ytterligare utredning, som kan erfordras, och på grundval därav föreslå en fullmakt, som — i avseende å varje paragraf som den omfattar — är begränsad till vad som efter sådan utredning befinnes behövt.

Återstår så frågan om vilka stadganden i lagen som över huvud taget böra sättas i tillämpning. I detta hänseende ansluter jag mig i huvudsak till kommittéreservanterna, i vad de motsatt sig tillämpning av vissa paragrafer. Därutöver vill jag emellertid anföra följande.

När man tar del av propositionen, faller det i ögonen, att delade meningar ej yppats beträffande behovet att under nu rådande förhållanden kunna bringa i tillämpning vad som stadgas i 2 § 1 st. förfogandelagen om skyldighet att avstå förnödenheter till kronan. Kommittén uttalar korteligen (s. 42) att 2 § måste gälla som komplement till det i 3 § reglerade beslaget. I remissyttrandena synes detta uttalande ej ha mött någon gensaga, och departementschefen finner det (s. 57) »uppenbart», att den fullmakt, som begäres, måste omfatta bl. a. nämnda stadgande.

Detta förefaller emellertid långt ifrån uppenbart, och det framstår därför såsom en allvarlig brist i utredningen, att varje argumentering på denna mycket viktiga punkt saknas.

Förklaringen ligger måhända däri, att man vant sig att betrakta beslaget såsom allenast ett slags förstadium till det avstående, varom 2 § stadgar. Så beskaffat var i själva verket beslaget till en början, men det utvecklades snart till ett fullt självständigt rättsinstitut. (Lindell, Förvaltningsrättslig tidskrift 1943 s. 3. f.). Det är sant, att beslagen regelmässigt utformats så, att den, som vägrar sälja under beslag lagda varor, skall vara skyldig att avstå dem. Men det väsentliga i beslaget är själva förfogandeförbudet. Och detta torde på det hela taget ha verkat så, att regleringarnas syfte blivit uppnått utan att det blivit fråga om avstående. Varuägarna ha funnit det med sitt intresse förenligt att sälja sina varor i den ordning, som

medgivits. Endast i mycket ringa utsträckning torde det ha förordnats om avstående av under beslag lagda varor, som ej frivilligt försåts (Lindell, a. a. s. 8). Erfarenheten synes sålunda icke giva något stöd för satsen att avståndet vore att anse som ett nödvändigt komplement till beslaget,

Givetvis kunde mot det nu sagda invändas, att tvånget att avstå varit verksamt såsom ett påtryckningsmedel mot varuägare som egentligen skulle föredragit att — särskilt i avvaktan på en gynnsam prisutveckling — hålla på varorna framför att sälja dem på av myndigheterna medgivet sätt. Om betydelsen i detta hänseende av 2 § saknas emellertid varje upplysning i propositionen. Och även om det visas, att stadgandet haft en sådan betydelse, återstår det att bedöma, huruvida numera — då man måste eftersträva en övergång till friare former för varuutbytet — detta påtryckningsmedel bör bibehållas eller ej. Uppenbart är, att beslaget kan fylla en betydelsefull funktion utan detta komplement. Om 2 § bortfaller, kan beslaget ändå fungera såsom det rättsliga underlaget för den rättvisa fördelning, som det framför allt avser att tjäna. Skillnaden blir väl egentligen, att myndigheterna föranledas att gestalta regleringarna så, att varuinnehavarna icke finna med sin fördel förenligt att hålla varorna inne. Statsmakterna måste allvarligt överväga, huruvida icke försörjningsläget blivit så pass förbättrat, att man utan olägenhet kan beträda denna naturliga linje. Skulle allvarliga behov av tillämpning av 2 § yppa sig, finnes det ju alltid möjlighet att sedermera vidga den fullmakt, som nu givits.

Om det allmännas behov att enligt 2 § förfoga över varor, som *ej* lagts under beslag, är icke mycket att säga. Förordnande därom torde sällan ha förekommit. Och att denna möjlighet ej behöver bibehållas framgår otydligt av att motiven intet ha att förmäla om dylikt avstående; den föreslagna fullmakten har, såsom nämnts, motiverats uteslutande med hänsyn till avståndets sammanhang med beslag.

Då sålunda inga skäl förebragts för att fullmakten bör avse 2 §, vill jag — som delar den från andra håll framförda meningen, att den i andra hänseenden bör begränsas — därutöver föreslå, att 2 § uteslutes därur. Dock bör givetvis möjligheten för den, vars varor lagts under beslag, att utverka förordnande om avstående kvarstå.

Jag hemställer sålunda,

att riksdagen vid meddelande av samtycke till förordnande om att förfogandelagen i vissa delar skall äga tillämpning måtte uttala sig i överensstämmelse med vad i motionen anförts, och

att riksdagen icke må lämna samtycke till förordnande om att 2 § förfogandelagen skall äga tillämpning i vidare mån

än som föranledes av ansökan om beslags hävande enligt 3 § st. 2.

Stockholm den 3 maj 1949.

Nils Herlitz.

Nr 324.

Av herr Holmbäck m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 15 och 27 §§ allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293 samt om fortsatt giltighet av samma lag.

I proposition nr 210 föreslår Kungl. Maj:t riksdagen att fatta beslut dels om vissa ändringar i 1, 15 och 27 §§ allmänna förfogandelagen och dels om samtycke till att 2—5 och 7 §§ av den sålunda ändrade lagen skola äga tillämpning den 1 juli 1949—den 30 juni 1950, § 4 dock endast i den mån det erfordras för att tillgodose krigsmaktens beredskapsbehov. Mot ändringarna i förfogandelagen ha vi ingen erinran. Vi anse emellertid att samtycke till förfogandelagens tillämpning under den angivna tidsperioden bör lämnas endast i vad avser 2 § första och tredje styckena samt 3 och 5 §§ allmänna förfogandelagen, sistnämnda § dock endast i den mån det erfordras för produktion av krigsmateriel. Av de bestämmelser, vilka Kungl. Maj:t föreslagit att tillämpas under nästa budgetår, föreslå vi alltså uteslutande av 2 § andra stycket, 4 och 7 §§ samt uteslutande av 5 § i den mån icke är fråga om produktion av krigsmateriel.

Viktigast är härvid 2 § andra stycket samt 5 §, som avse förfoganden över den mänskliga arbetskraften. I förfoganderättskommittén reserverade sig kommittéledamöterna Holmbäck, Håstad och Onsjö, med något skiftande motiveringar, mot kommitténs förslag att förordnande borde beslutas att dessa stadganden skulle få tillämpas under nästa budgetår. Ett stort antal av de myndigheter och sammanslutningar, till vilka kommittéförslaget remitterats, ha på denna punkt följt reservanternas; i andra myndighe-